

4. KONZULTACE – 6. 11 2020 (distanční)

TÉMA VÝUKY - STYLISTIKA (SLOH)

Prostudujte si příslušné části v učebnici.

STYLISTIKA – SLOH (učebnice strana 75 – 80)

- Styl (sloh) – specifický a jednotný způsob užití vybraných prostředků, kombinace prvků při výstavbě celku. Z řečtiny – rydlo (opracování materiálu do konečné a požadované podoby).
- Jazykový styl – způsob výstavby jazykového projevu (zpracování obsahu i formy – výběr, uspořádání a využití jazykových prostředků).

SLOHOTVORNÝ PROCES (s. 75)

- Přípravná fáze (invence)
- Uspořádání materiálu (kompozice)
- Jazykové vyjádření (stylizace)
- Úprava (korektura)
- Konečné pronesení, napsání, zveřejnění (finalizace)

SLOHOTVORNÍ ČINITELÉ (s. 75)

- Subjektivní – pohlaví, věk, odbornost, schopnosti výrazu, individuální styl
- Objektivní – funkce projevu, situace, časový prostor, kontakt, dialog, monolog, prostředí, mluvené, písemné...

STYL PROJEVŮ MLUVENÝCH A PÍSEMNÝCH (s. 76)

- Mluvený projev
 - přímý kontakt, nepřímý kontakt
 - připravenosti i nepřipravenost, možnost reakce
 - využití různých jazykových vrstev
 - nonverbální prvky
- Písemný projev
 - Připravený, tištěný, veřejný
 - Nepřímý kontakt
 - Stylově neutrální, knižní
 - Přehlednost, grafické členění
 - Možnost vrátit se k textu

STYLOVÉ ROZVRSTVENÍ JAZYKOVÝCH PROSTŘEDKŮ (s. 77)

- Prostředky stylové bezpříznakové (neutrální)
- Prostředky stylové příznakové (zabarvené)
- Stylistické využití synonym – oživení, obohacení (v reportáži, publicistice, v uměleckém textu)

FUNKČNÍ STYLY (s. 77)

- Prostě sdělovací (hovorový)
 - Prosté informace, běžná komunikace, soukromý projev
 - Běžná slovní zásoba
 - **Slohové útvary – oznámení, zpráva, jednoduchý popis, prosté vypravování**

- Odborný styl
 - Věcná komunikace, bez emocí
 - Vědecký, prakticky odborný, popularizační
 - Odborné termíny, spisovný jazyk
 - Větná stavba – souvětí o 2 – 3 větách, bohatší stavba, rozvití vět
 - **Slohové útvary – výkladové, úvahové, popisné – výklad, popis, referát, posudek, recenze, charakteristika, návod, přednáška)**

- Administrativní styl (úřední, jednací)
 - Styl informativní, věcné komunikace
 - Přesné, často stereotypní vyjadřování
 - Spisovná čeština, neutrální, ustálené formulace, obraty
 - **Slohové útvary – oznamovací (zpráva, hlášení, oznámení, objednávka, výkaz), dokumentární (zápis, usnesení, protokol, smlouva, potvrzení), heslové (průvodka, poukázka, dotazník, vysvědčení, dodací list, formuláře), úřední dopis, žádost, životopis, charakteristika, posudek.**

- Publicistický styl
 - Styl novin, časopisů, hromadných sdělovacích prostředků
 - Věcná komunikace, informovat i poučit.
 - Jazyk spisovný – knižní i hovorový
 - Pестrost jazykových prostředků od odborných po abstraktní, zkratky, expresivní vyjádření.
 - Větná stavba – schematická, pestrost
 - Ustálené prostředky – struktura novin (úvodník, fejeton, glosa...)
 - Slovní zásoba – pestrost:
 - neutrální i expresivní, metaforické pojmenování nepřímá pojmenování, zbarvená slovní zásoba.
 - **Slohové útvary – informační (zpráva, oznámení, inzerát, referát, komuniké), analytické, úvahové (úvodník, komentář, zamyšlení, polemika, kritika, rozbor, recenze, posudek...), beletristické, umělecké (fejeton, sloupek, kurzíva, glosa, beseda, reportáž, črta, soudnička), interview.**

- Umělecký styl
 - Esteticky sdělná funkce, citový prožitek, působení na rozum, cit a fantazii čtenáře.
 - Emocionálnost, subjektivnost, mnohoznačnost
 - Spisovný jazyk, ale také zbarvený (nářečí, obecná čeština, slang, argot), metafory, figury, synonymní výrazy...
 - **Slohové útvary – vypravování, báseň, epos, elegie, píseň, povídka, novela, román, pohádka, báje, bajka, mýtus, činohra, tragédie, komedie.**

SLOHOVÉ POSTUPY (s. 79)

- Způsob podání, zpracování tématu (pojetí tématu, rozvedení, výběr, uspořádání jazykových prostředků).
- U jednoho tématu lze použít různé postupy.

Druhy postupů:

- Informační - fakta
- Vyprávěcí – děj, událost, příběh
- Popisný – vystižení vnějších znaků (postup od celku k části, nejznámější k nejméně známé, zleva doprava, shora dolů...)
- Charakterizační - – vystižení vnitřních znaků osoby přímo nebo nepřímo
- Výkladový – podstata jevu (znaky, souvislosti, příčinné jevy)
- Úvahový – názory autora, zamyšlení, logické závěry

SLOHOVÉ ÚTVARY (s. 80)

- Konkrétní, vyhraněný typ jazykového projevu, který je uspořádán podle přesných konkrétních pravidel a má své charakteristické rysy.
- Přehled – viz tabulka na str. 80 (164):
 - zpráva, oznámení, pozvánka, inzerát
 - referát
 - dopis - úřední, žádost, objednávka, životopis, posudek
 - reportáž, fejeton, zpráva, článek, komentář, interview
 - popis -prostý, odborný, PPP, návod
 - výklad
 - líčení, charakteristika
 - úvaha, esej, kritika, recenze
 - vypravování
 - drama, báseň

PŘEHLED A CHARAKTERISTIKA JEDNOTLIVÝCH SLOHOVÝCH ÚTVARŮ

VYPRAVOVÁNÍ (s. 86)

Slohový postup vyprávěcí.

Vypravování je volný slohový útvar (v umění – povídka, román, pohádky, v publicistice – fejeton, reportáž, črta).

- Podstatou vypravování je převyprávění příběhu, události, vlastních zážitků, aby si je čtenář dovedl představit.
- Vyprávění má děj, logické souvislosti, časové posloupnosti.
- Zápletka (příběh).
- Vypravování může být skutečná nebo vymyšlená událost. Důležité je zajímavost tématu, napětí, živost a názornost.
- Vypravování musí obsahovat přímou řeč.

Kompozice:

- Má obvykle tři části – úvod, stať a závěr.
 - Úvod – uvedení čtenáře do děje.
 - Stať – převyprávění hlavní události příběhu a událostí, které z ní vyplývají.
 - Závěr – vyvrcholení příběhu (např. vyřešení záhady).
- Soustředte se pouze na jednu dějovou linii, jedno místo nebo postavu.
- Převaha oznamovacích vět, jednodušší skladba.
- Dějové napětí:
 - Krátké věty
 - Opakování spojek (a..a...a..a) – dramatičnost.
 - Přímá řeč postav.
- Osamostatněné větné členy.

Jazyk, slovní zásoba:

- Názornost, živost – všechny vrstvy jazyka (spisovné, nespisovné, slang, nářečí...)
- Expresivní výrazy, rčení, metafory.

Postup

Pro celkovou spojitost textu se pravidelně používají tyto postupy:

1. Úvod (expozice) – znamená celkové uvedení do příběhu, základní charakteristika prostředí a postav
2. Zápletka (kolize) – hlavní myšlenka (problém) textu. V závěru je většinou vyřešena, nebo je nechán volný konec, který si čtenář může domyslet sám.
3. Vyvrcholení (krize) – největší a často nejzajímavější – zde dochází k největšímu napětí.
4. Rozuzlení (peripetie) – uklidnění situace (pokud lze).
5. Závěr (katastrofa) – obsahuje celkové shrnutí textu, vyvození hlavních tezí apod.

ZPRÁVA (NOVINOVÝ ČLÁNEK) (s. 80 a 94)

Publicistický styl.

Informace o tom, co se někdy stalo (někdy i s hodnocením).

- Věcné, objektivní, stručné informace.
- Konstatování, bez citového zabarvení
- Zachování časového sledu (pro nezúčastněného) – „jak to šlo za sebou“.
- Může obsahovat i prvky hodnocení. Pozor na posun do komentáře.
- Často v novinách atraktivní titulek, který má přitáhnout pozornost čtenáře.

DOPIS - OSOBNÍ, ÚŘEDNÍ, OTEVŘENÝ (s. 85)

Dopis může být vytvořen v rámci administrativního stylu (úřední dopis), nebo prostě sdělovacího (osobní, otevřený, úřední).

Jedná se o sdělení nějaké informace adresátovi – příjemci informace.

Kompozice:

- Obvykle ustálená stavba a úprava.
- Členění na odstavce.
- Zdvořilé titulování adresáta (včetně velkých písmen v oslovení).

- I. Úvod – místo, datum, oslovení na začátku dopisu, počáteční obrat
- II. Vlastní text, téma
- III. Závěr – zakončovací formule, přání, pozdrav, podpis, příp. adresa odesílatele

Jazyk, slovní zásoba:

- Podle vztah k adresátovi (spisovný i nespisovný), možná hovorovost.

ÚŘEDNÍ DOPIS

Prostředek písemného styku s úřady nebo prostředek styku mezi podniky, institucemi.

- Schematičnost, stereotypnost, přesnost, jednotnost.
- Nutno dodržovat předepsané normy.
 - Záhlaví – vlevo nahoře adresa odesílatele, pod ní adresáta (lze i jinak podle nastavení v PC).
 - Závěr – místo pro razítko, evidence dopisu, el. podpis, etc...
- Věcnost, výstižnost.
- Neutrální jazyk bez citového zabarvení.
- Zkratky, zkratkovitá slova.
- Ustálené obraty, formulace.
- Několikanásobné větné členy.

REFERÁT (s. 80)

Publicistický styl.

Informace o průběhu jednání, akce, sportovního utkání.

Chronologická posloupnost.

Věcné, objektivní, stručné informace.

Citace hlavních částí v plném znění.

Kompozice:

- Především věty jednoduché, prostá souvětí.
- Ustálení slovní spojení.

Jazyk, slovní zásoba:

- Snaha o přesnost, dokumentárnost – názornost, odborné termíny, konkrétnost.
- Ustálení slovní spojení.
- Neutrální slova, bez emocionality – jde o srozumitelnost.
- Emocionalita u sportovních referátů.

REPORTÁŽ (s. 94)

Publicistický styl smíšený s prvky uměleckého nebo odborného stylu.

Informuje o zajímavých místech, provozech na základě přímého styku s nimi.

Cílem je názorné představení prostředí nebo události. Často s živými prvky, které zvyšují atraktivitu.

Reportáž – novinářská, rozhlasová, televizní, filmová, fotografická.

Podmínka – očitě svědectví autora.

Kompozice:

- Především věty jednoduché, prostá souvětí.
- Dynamičnost – jednočlenné věty.
- Zvolací, přací, tázací věty.

Jazyk, slovní zásoba:

- Snaha o působivost, zaujetí – názornost, zajímavost, expresivní výrazy, obrazná pojmenování.
- Opakování slov, přirovnání, oslovení, slohově zabarvená slova, kontrast, hypebola (nadsázka), metafora.

CHARAKTERISTIKA (s. 89)

Útvar slohového postupu charakterizačního.

Týká se charakteristiky osoby – podává duševní vlastnosti (vnitřní znaky):

- povahové rysy, schopnosti, zájmy

Přímo – přímá charakteristika.

Nepřímo – nepřímá charakteristika.

Obsahují i prvky popisu.

Kompozice:

- Prvotní informace – stáří, celkový zevnějšek, zaměstnání.
- Rysy povahové (kladné i záporné).
- Temperament, nadání, schopnosti.
- Vnější projevy – chůze, gesta, výraz obličeje.
- Jednání s lidmi – vztahy.
- Obecné vlastnosti – vztah k práci.

Jazyk, slovní zásoba:

- Hodnotící slova – přídavná jména (vlastnosti).
- Názornost, možnosti přirovnání k vystižení vnějších znaků.
- Lze volit i metaforická pojmenování.

LÍČENÍ (s. 89) **(lyrický popis)**

Líčení je subjektivně zabarvený básnický popis. Autor využívá vhodných obrazných pojmenování, rozlišuje slohové rozvrstvení slovní zásoby, popisuje své city, pocity a nálady.

Kompozice:

- Velmi účinným kompozičním postupem u **líčení** je střídání pohledů na celek i detail. (Správné **líčení** zasahuje všechny čtenářovy smysly – čtenář si předmět nebo situaci vybavuje nejen zrakově, ale i sluchově, hmatově a často i čichově).

Jazyk, slovní zásoba:

- obrazná vyjádření, metafory, personifikace, kontrasty, dynamická slovesa, básnické přívlastky a figury
- jednočlenné věty jmenné, přirovnání

Doporučení – ukázka s. 88 – F. Halas – Já se tam vrátím.

POPIS-PROSTÝ, ODBORNÝ, PRACOVNÍHO POSTUPU (s. 87 – 91)

Útvar slohového postupu popisného.

Předmětem popisu – osoba, zvíře, věc, činnost, přírodní jev.

Cílem je udělat si představu o popisovaném předmětu (jevu).

Obsahuje sled informací, vystihuje části předmětu, jejich vzájemné vztahy – jde o celkový obraz jevu.

Druh popisu - popis prostý, popis odborný, popis pracovního postupu, návod.

Kompozice:

- Přehlednost, uspořádanost.
- Postup od celku k částem, od důležitých částí k méně důležitým, od blízkých ke vzdáleným, zleva doprava, etc...
- Logické řazení.

Osnova:

- Úvod – seznámení s předmětem, osobou, jevem.
- Stať – vlastní popis
 - statický - části, součástky
 - dynamický – vztahy, jednotlivé činnosti
 - chronologický popis
- Závěr – výčet předností, nedostatků, významných rysů, využití, funkce...

Popis postavy:

Vnější znaky

- celkový vzhled (výška)
- výrazné rysy (chůze, typické pohyby, chování)
- části těla (obličej, hlava, vlasy, ruce, nohy...)
- oblečení

Jazyk, slovní zásoba:

- Podstatná jména a přídavná jména (vlastnosti) – hodnotící.
- Přííslovce místa, ale i času, podle charakteru popisu.
- Názornost, možnosti přirovnání k vystižení vnějších znaků.
- Několikanásobné větné členy, postupně rozvíjející přívlastky, výčty částí.